

JAARBOEK
VOOR
MUNT- EN
PENNINGKUNDE

100
2013

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

commissie van redactie

drs. N.L.M. Arkesteijn, Delft

E.J.A. van Beek, Sint-Michielsgestel

prof. dr. J.G.J.M. Benders, Katholieke Universiteit Leuven (voorzitter)

mr. M. Bloemendal, Dordrecht (namens bestuur)

drs. E. van der Kam, Geldmuseum, Utrecht

prof. dr. F. Kemmers, Goethe-Universität Frankfurt

T.P.J. Nissen, Terheijden

drs. T. Opdam, Zevenaar (secretaris)

International Advisory Board

prof. dr. J. Van Heesch, Koninklijke Bibliotheek Albert en

Katholieke Universiteit Leuven

dr. H. Horsnæs, Nationalmuseet (Kopenhagen)

dr. P. Ilisch, Westfälische Wilhelms-Universität Munster

prof. dr. P. Spufford, Cambridge University

e-mail redactie

jaarboek@koninklijkgenootschap.nl

kopij-richtlijnen

Zie www.koninklijkgenootschap.nl

ISSN 0920-380X

uitgave

© 2013 Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde

druk

n.v. Peeters s.a., B-3020 Herent (België)

Karolingische muntvondst 's-Hertogenbosch 2009

THEO NISSEN en JAN BLOK

In oktober 2009 leidde een natuurontwikkelingsproject in het zuidelijk deel van de Bossche Broek tot enkele terreinaanpassingen. Op een circa 150 meter ten oosten van de huidige oever van De Dommel gelegen kleine zandrug werd de bovenste grondlaag afgeschrapt. De voor ging ongeveer 20 cm diep. Een detectoramateur doorzocht toevallig de elders gedeponeerde grond naar voorwerpen en vond een zilveren munt. Bij thuiskomst bleek het exemplaar van Karolingische oorsprong, uit de negende eeuw te zijn. Verder zoeken leverde hem een schatje van hele en gebroken munten en enkele van elkaar losse muntfragmenten op: totaal 22 stuks. Hij meldde de vondst zoals voor hem gebruikelijk bij de afdeling Bouwhistorie Archeologie en Monumenten (BAM) van 's-Hertogenbosch. Dit resulteerde in een professioneel archeologisch vervolgonderzoek: de vrijgekomen roodbruine dekzandlaag bleek volkomen ongeschonden en leverde geen sporen op. De bij elkaar passende schatmunten moeten in de grond verspreid zijn geraakt of tijdens de genoemde afgraving voor de aanleg van een paddenpoel of ooit eerder tijdens ploegwerk. De vondst is zonder twijfel naar locatie én samenstelling opmerkelijk. De oostzijde van de rivier vormt van nature een nat en moerassig gebied en is ongeschikt voor bewoning. Geologisch bestaat het uit een samenstel van dekzandruggen, laagten en waterlopen in scherp contrast met de hoge westzijde: de rug van Vught. De ruilverkaveling in de vijftiger jaren van de vorige eeuw en de aanleg van snelwegen rond 's-Hertogenbosch hebben flink ingegrepen in het landschap en geleid tot gedeeltelijke verlegging van de Dommelloop. Volgens het *Bonneblad* van Vught uit 1870 (kaartblad 607)¹ heeft ter hoogte van de vindplaats een pontveer over de rivier dienst gedaan. Dit kan wijzen op een oude oost-westoversteek maar is als verklaring voor de vindplaats een wilde speculatie. De vondstmunten zijn door de gemeente 's-Hertogenbosch in eigendom verworven en door J. Kempkens' restauratiewerkplaats te Haelen schoongemaakt en gerestaureerd.

Gezien haar bescheiden omvang in vergelijking met bij voorbeeld de inhoud van de vondsten Westerklijf I en II heeft de schat waarschijnlijk niet toebehoord

---

1 <http://watwaswaar.nl/#XA-LA-7-I-v-I-3LDk-IR4a---jad> 5 juni 2013. Bonnebladen zijn in kleur gedrukte landkaarten van het voormalige Topographisch Bureau, gemaakt vanaf 1865 op de schaal 1:25.000

aan een aanzienlijk persoon.² Uit de samenstelling van de schat met obolen van Pippijn II van Aquitanië (839/840) en penningen (deniers) van het Duursteedse drieregelige type van keizer Lotharius (840-855) kan afgeleid worden dat ze niet vóór 850 in de bodem terecht is gekomen (*terminus post quem*).³ Dat juist binnen een vanouds moerassig gebied als het Bossche Broek zo'n hoog percentage (ruim 60%) Zuidwest-Franse obolen deel uitmaakt van de vondst onderstreept het uitzonderlijke karakter van deze vondst. Helaas kan over de uiterste datum van depositie (*terminus ante quem*) – bij gebrek aan gegevens – geen nauwkeurige uitspraak worden gedaan. Gezien de geringe slijtagesporen op de munten zal die hoogstwaarschijnlijk vroeg in de tweede helft van de negende eeuw liggen. De Bossche schat zal stellig een bijdrage gaan leveren aan toekomstig historisch en archeologisch onderzoek van het stroomgebied van de Dommel in de negende eeuw.

Recapitulatie

Vorst	Denier	Obool	Fragment		Totaal	%
			denier	obool		
Lodewijk de Vrome, keizer Karolingische Rijk	1	1		1	3	14
Pippijn II, koning van Aquitanië		8		3*	11	50
Lotharius I, keizer Karolingische Rijk	6		1**		7	32
	7	9	1	4	21	96
Onzeker fragment van een obool (PM)				1	1	4
Totalen	7	9	1	5	22	100

* incl. halve obool, mogelijk een bewust gemaakte kwart denier

** gehalveerd (obool)

Stempelgelijkheid?

De opvallende overeenkomst tussen de slordig afgewerkte letters op enkele deniers van Lotharius doen sterk een stempelgelijkheid vermoeden. Met name zijn de nummers 17, 19, 20 en de gehalveerde nr. 22 qua lettertype en onderlinge letterstand aan elkaar gelijk. De standen van de voor- en keerzijdestempels zijn onderling verschillend. Alles wijst erop dat de betreffende deniers uit eenzelfde

2 De totale waarde bedroeg in agrarische goederen ca. vijf ganzen of een half varken (Coupland, 2011: 44); Besteman, 2009

3 Coupland, 1988: 22-23; Van Gelder, 1985; Coupland, 2010

productieserie stammen en tijdens circulatie bij elkaar zijn gebleven. Ze moeten deel hebben uitgemaakt van omvangrijke betaaltransacties naar gewicht in zilver, waarbij de kans van verstrooiing gering is.

De muntschat

De munten zijn afgebeeld op ware grootte

Lodewijk de Vrome (814 - 840), keizer

- 1 **Penning**, Christiana-Religiotype; vanaf 822/23
vz.: Kort kruis, in elk van de kwadranten een punt, ✠HLVDOVVICVSIMP
kz.: Tempel, ✠XRISTIANARELIGIO
Ø 20 mm; 1,36 g
MEC 791 e.v. variant, Roberts 1201
- 2 **Obool**, Aquitanië; na 814
vz.: Kort kruis, ✠HLVDOVVICVSR
kz.: Tweeledige landnaam in veld, ΛQVI / TΛIIIA
Ø 17 mm; 0,42 g; gerestaureerd
Roberts 1077 (G 14.01)
- 3 **Obool**, fragment
vz.: kruis met besanten in de hoeken, [...]VI[...]
(mogelijk METALLVM of een Christiana-variant)
kz.: kruis zonder besanten
lengte 11 mm; 0,08 g
Roberts 1195/96, *anomalous issue*

Pippijn II (839/840 - 852), koning van Aquitanië

- 4 **Obool**, Aquitanië
vz.: Kort kruis, ✠PIPPINVSRE✠
kz.: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TΛIIA
Ø 17 mm; 0,68 g
Roberts 1863, MEC 813
- 5 **Obool**, Aquitanië
vz.: Kort kruis, ✠PIPPINVSRE✠
kz.: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TΛIIA
Ø 17 mm; 0,58 g
Roberts 1863, MEC 812

- 6 **Obool**, Aquitanië
vz: Kort kruis, ✠PIPPPIIIVSRE✠
kz: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TAVIA
Ø 16 mm; 0,48 g
Roberts 1863, MEC 813 var.
- 7 **Obool**, Aquitanië
vz: Kort kruis, ✠PIPIIHVSRE✠
kz: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TAHIA
Ø 17 mm; 0,52 g
Roberts 1863, MEC 812 var.
- 8 **Obool**, Aquitanië
vz: Kort kruis, ✠PIPPPIIIVSRE✠
kz: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TAVIA
Ø 17 mm; 0,58 g
Roberts 1863, MEC 812
- 9 **Obool**, Aquitanië
vz: Kort kruis, ✠PIPIIIIVSRE
kz: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TAVIA
Ø 17 mm; 0,56 g; gerestaureerd
Roberts 1863, MEC 812
- 10 **Obool**, Aquitanië
vz: Kort kruis, ✠PIPIIHVSRE✠
kz: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TAHIA;
Ø 17 mm; 0,55 g; gerestaureerd
Roberts 1863, MEC 812
- 11 **Obool**, Aquitanië
vz: Kort kruis, ✠PIPIIHVSRE✠
kz: Tweeledige landnaam in veld, AQVI / TAHIA
Ø 17 mm; 0,62 g; gerestaureerd
Roberts 1863, MEC 812
- 12 **Obool**, fragment (helft), Aquitanië
vz: Kort kruis, [.....]IVSREX
kz: Drieledige landnaam in veld,
[EQ]VI / [TA]NI / [O]RVM
Ø 17 mm; 0,29 g; gerestaureerd
Roberts 1864
- 13 **Obool**, los fragment, Aquitanië
vz: [...]RE[...]
kz: [...]I / [...]Λ
lengte 9 mm

14

Obool, los fragment, Aquitanië
vz: [...]NV[...]
kz: [...]VI / [...]
lengte 9 mm

15

Obool, los fragmentje, (Aquitanië ?)
onzeker;
lengte 6 mm

Lotharius I (840 - 855), keizer

16

Penning, Dorestad
vz: Kort kruis, ✠HLOTIAIVSIIIIA
kz: Driedigige stadsnaam in veld,
DOR / IS • TA / TVS
Ø 20 mm; 1,25 g
Roberts 1921, MEC 818 e.v. variant

17

Penning, Dorestad
vz: Kort kruis, ✠HIOTIAIVSII[?]IA
kz: Driedigige stadsnaam in veld,
DOR / ES • TA / TAS
Ø 20 mm; 1,17 g; stempelgelijkheid met
nr. 20450?
Roberts 1922, MEC 818/820

18

Penning, Dorestad
vz: Kort kruis, ✠HIOTIAIVSIIIEIA
kz: Driedigige stadsnaam in veld,
DOR / ES • TA / TAS
Ø 20 mm; 1,22 g
Roberts 1922, MEC 818/820

19

Penning, Dorestad
vz: Kort kruis, ✠HIOTIAIVSII[?]IA
kz: Driedigige stadsnaam in veld,
DOR / ES • TA / TAS
Ø 20 mm; 1,23 g; stempelgelijkheid met
nr. 20448?
Roberts 1922, MEC 818/820

20

Penning, Dorestad
 vz. Kort kruis, ✠HLOTIA[.....]IA
 kz: Driededige stadsnaam in veld,
 DOR / IS • TA / TVS
 Ø 20 mm; 1,02 g; gerestaureerd
 Roberts 1921, MEC 818/820

21

Penning, Dorestad
 vz. Kort kruis, ✠HLOTIAIVSIIFIA
 kz: Driededige stadsnaam in veld,
 DOR / ES • TA / TAS
 Ø 20 mm; 1,24 g; gerestaureerd
 Roberts 1922, MEC 818/820

22

Gehalveerde penning (obool), Dorestad
 vz. Kort kruis, [...]TIAIVSIIFIA
 kz: Driededige stadsnaam in veld,
 D[.] / ES • [.] / TA[.]
 Ø 20 mm; 0,75 g
 Roberts 1922, MEC 818/820

Literatuur

- Besteman, J. & Coupland, S. & Rispling, G. (2009) A second Viking silver hoard from Wieringen: Westerklijf II *JMP* 93-94, 5-80
- Coupland, S. (1988) Dorestad in the ninth century *JMP* 75, 5-26
- Coupland, S. (2010) Boom and bust at ninth-century Dorestad, in *Dorestad in an international framework* A. Willemsen and H. Kik (eds) 95-103 Turnhout
- Coupland, S. (2011) The Roermond coins reconsidered *Medieval and modern matters* 2, 25-50
- Gelder, H. Enno van (1985) De Karolingische muntvondst Roermond *JMP* 72, 13-49
- Grierson, P. & Blackburn M. (1986) *The Early Middle Ages (5th-10th centuries)* Medieval European Coinage I (Cambridge, London, New York a.o.)
- Roberts, J. N. (1996) *The Silver Coins of Medieval France (476-1610 AD)* (New York)

Samenvattingen

Jan Pelsdonk

Muntslag en muntgebruik in Nederland in de pre- en protohistorie

Beeldvorming op basis van geregistreerde munten van vóór onze jaartelling in de vondstdatabase NUMIS

Aan de hand van de Nederlandse muntvondstendatabase NUMIS worden de vondsten bestudeerd van munten tot en met de regering van keizer Augustus (27 v.C.-14 n.C.). De oudste in Nederland gevonden munten blijken al in de vierde en derde eeuw voor onze jaartelling te zijn vervaardigd. Het is aanneembaar dat IJzertijdmunten pas vanaf de tweede eeuw voor Christus en met name vanaf 54 v.C. zijn gebruikt. De vondstkaarten tonen dat de door de Romeinen geïmporteerde Bataven een sleutelrol in het gebruik en de productie van IJzertijdmunten vervulden. Vanaf 19 v.C. komen er grote aantallen munten uit de Romeinse Republiek bij. Ondanks een gelijktijdig voorkomen tonen de IJzertijdmunten een eigen spreidingsgebied, terwijl de Republikeinse munten beter aansluiten bij die van keizer Augustus. Dit is een aanwijzing dat de IJzertijdmunten – ondanks dat ze deels in Romeinse opdracht zijn vervaardigd – uiteindelijk toch vooral lokaal zijn gebruikt. Aan het eind van Augustus' regeerperiode worden IJzertijdmunten zo goed als niet meer gebruikt. Republikeinse munten worden gedurende de eerste eeuw nog geregeld in schatvondsten aangetroffen. Daarna verdwijnen ook deze munten langzaam uit beeld.

Theo Nissen en Jan Blok

Karolingische muntvondst 's-Hertogenbosch 2009

In 2009 is in het Bossche Broek ten zuiden van 's Hertogenbosch dichtbij de oever van De Dommel een kleine schat gevonden van 22 Karolingische munten en muntfragmenten: Aquitaanse obolen en locale penningen van Dorestad. De munten moeten zeker na 850 in de bodem terecht zijn gekomen. Voor Brabantse begrippen is de vondst van grote betekenis. Dat meer dan 60% (14 uit 22) van de schat juist binnen een vanouds moerassig gebied als het Bossche Broek bestaat uit Franse obolen benadrukt het uitzonderlijke karakter. Enkele deniers van Dorestad tonen stempelgelijkheid, hetgeen wijst op een geringe verstrooiing van deze stukken.

Kees Pannekeet en Anton Cruysheer

Holpenningen in Nederland (ca. 1460-1570)

In dit artikel worden voor het eerst een samenvattend overzicht en catalogus gepresenteerd van de zogeheten holpenningen. Het zijn eenzijdig geslagen munten uit de periode circa 1460-1570, die in omloop zijn gebracht in enkele steden in het oosten van het huidige Nederland. De holpenningen vormden de laagste denominaties in het geldstelsel. De munten werden met toestemming van de stadsbesturen geslagen en uitgegeven door de kerken en de emissies hadden een meerledig doel. In het begin werd de (uit/ver)bouw van enkele kerken bekostigd met de opbrengsten van de uitgiften, later werden de bestedingen en toepassingen meer divers. Interessant is het gebruik van holpenningen als offergeld aan de gildenaltaren, waarmee missen werden gefinancierd, opgedragen aan de patroonheilige van de desbetreffende gilden. De oorzaak van het einde van het gebruik van holpenningen is niet eenduidig aan te geven. Een combinatie van factoren is hiervoor verantwoordelijk, waaronder de inflatie. Ten gevolge van het

onderzoek dat ten grondslag ligt aan dit artikel, zijn enkele nieuwe typen holpenningen in beeld gebracht en kon een grote hoeveelheid subtypen worden onderscheiden, vooral uit Deventer. In het bronnenoverzicht worden de geraadpleegde bronnen weergegeven, wat relevant kan zijn voor toekomstig vervolgonderzoek. Het artikel wordt besloten met een catalogus van de tot op heden bekende holpenningen uit Nederland.

Paul Oostervink en Theo Nissen

Huessensche contrefeijsels

De eerste helft van de 17^e eeuw was in vele opzichten een roerige tijd, in politiek, economisch, monetair en godsdienstig opzicht. Uit deze periode is een uitgebreid dossier overgeleverd inzake de strafrechtelijke vervolging in 1626 van de stedelijke muntmeester van Deventer Claes Meindertsz die vanaf 1624 tevens als muntmeester werkzaam was in de Kleefse enclave Huissen binnen het Gelderse gebied. In 1922 heeft Van Kerkwijk hierover uitgebreid gepubliceerd. Inmiddels is gebleken dat ook in Duitse archieven nog originele broninformatie voorhanden is. Aangevuld met materiaal uit het Stadsarchief van Deventer vormen ze tezamen een aanvulling op de affaire waarin het muntwerk van Huissen als valselijk en bedriegelijk werd aangemerkt. Afgezien van de vraagstelling over de schuldigheid van Meindertsz dragen de documenten een aantal opmerkelijke gegevens aan over de werkelijkheid van het monetaire, politieke en juridisch bedrijf: een door ons in moderne tijd moeilijk te bevatten maatschappelijke orde.

Chris Teulings

Met name.....

De gildepenningen van het Amsterdamse chirurgijns-gilde

Over Noord-Nederlandse gildepenningen zijn door Dirks en Wittop Koning prima handboeken geschreven. Echter, deze gaan niet diep in op de functie van deze penningen. Dit artikel onderzoekt de functies voor de penningen van het Amsterdamse chirurgijns-gilde. Waartoe dienden zij? De auteur maakt duidelijk waarom er behoefte ontstond aan nieuwe penningemissies, waarbij hij onderscheid maakt tussen presentiepenning, toegangspenning, baardragerspenning, draagpenning en vereringspenning. En passant wordt een nieuwe emissievolgorde voorgesteld. Aan de hand van genealogische gegevens wordt aangetoond dat een kleine penning – met De Dood met zeis en een tenaarstelling - de tweede presentiepenning van het Amsterdamse chirurgijns-gilde is, dat de penning al midden, zo niet tweede kwart van de 17^e eeuw te dateren valt en dat het voor dit gilde de overgang markeert van een nummersysteem op presentiepenningen naar een naamsysteem. Een vergelijking met een bredere evolutie binnen de Amsterdamse gildepenningen wordt gemaakt waarbij de mogelijk niet onbelangrijke rol van de kunstenaarsfamilie Rogiers bij de innovatie binnen gildepenningen kort wordt aangestipt. Voor een tweetal zeldzame type penningen is een functie wel aannemelijk gemaakt maar is er nog zeker ruimte voor toekomstig onderzoek. Een interessante uitdaging. Het artikel oriënteert zich voor het lezersgemak op de bestaande taxonomie van Wittop Koning.

Summaries

Jan Pelsdonk

Muntslag en muntgebruik in Nederland in de pre- en protohistorie.

Beeldvorming op basis van geregistreerde munten van vóór onze jaartelling in de vondstdatabase NUMIS

Based on the Dutch coin finds database NUMIS, coin finds dating up until the reign of emperor August (-27/14) are studied. The oldest coins found in the Netherlands were produced in the fourth and third centuries BC. It is plausible that Iron Age coins were only used from the second century BC – and in most cases from 54 BC – onwards. The distribution maps show that the Batavi – transferred to the Dutch River Area by the Romans – played a key role in the use and production of Iron Age coins.

From 19 BC onwards, large numbers of Republican coins were imported, even though the Imperial Period had already started. Despite a simultaneous appearance, the Iron Age coins show a distinct distribution pattern, while that of the Republican coins is better in line with those of the emperor Augustus. This is an indication that Iron Age coins – even though they had partly been produced under Roman commission – were mainly used locally. At the end of Augustus' reign, Iron Age coins were practically no longer in use. During the first century AD, Republican coins were still regularly found in hoards. Thereafter, these coins also slowly disappeared from circulation.

Theo Nissen en Jan Blok

Karolingische muntvondst 's-Hertogenbosch 2009

In 2009 a small hoard of 22 Carolingian coins and coin fragments was found in the Bossche Broek, a scenic wetland to the south of the city of 's-Hertogenbosch. The coins – Aquitanian oboles and local deniers of Dorestad – were definitely hoarded later than 850. By Brabant standards the find is very significant. Just the fact that in a swampy area Aquitanian oboles represent more than 60% of the deposit (14 out of 22) emphasizes the exceptional character of the find. Several deniers of Dorestad were struck from the same dies, indicating a limited dispersal of these coins.

Kees Pannekeet en Anton Cruysheer

Holpenningen in Nederland (ca. 1460-1570)

This article presents for the first time a summary of holpenningen, uniface struck coins from the period approximately 1460-1570, which were passed in a few cities in East Netherlands. The holpenningen were the lowest denominations in the monetary system. The coins were struck and issued by churches who were so authorized by the city governments; the issues had several goals. In the beginning, the (re)constructions of some churches were financed with the profits; later they were used for a variety of purposes. The use of holpenningen as offering money for guild altars is one interesting use, financing masses celebrating the patron saint of the respective guilds. The reasons for termination of holpenningen coinage is not exactly known. It was likely due to a combination of factors, among other things inflation.

As a result of this research some new types of holpenningen are discovered and a large number of subtypes have been distinguished, especially from Deventer. A catalogue of holpenningen from the Netherlands is appended at the end of the article.

Paul Oostervink en Theo Nissen

Huessensche contrefeijtsels

The first half of the 17th century, in many respects, politically, economically, monetary and religiously was a turbulent era. An extensive file from this period exists on the prosecution, in 1626, of the urban mint-master from Deventer, Claes Meindertsz, who was also working as a mint-master in the Kleve enclave of Huissen within the area of Gelderland. In 1922 Van Kerkwijk published extensively on this topic. Meanwhile, it turned out that also in German archives authentic information on this matter was available. With materials from the municipal archives of Deventer they form a completion on the case in which coins from Huissen were considered counterfeits and shams. Besides the question on Meindertsz' guilt, the documents bring forward remarkable information on the reality of the monetary, political and legal business.

Chris Teulings

Met name....

De gildepenningen van het Amsterdamse chirurgijns-gilde

The existing numismatic literature by Dirks and Wittop Koning well describes the taxonomy for guild tokens of the Northern Netherlands. However, their specific applications are hardly described. This article describes the purpose for the guild tokens of the Amsterdam surgeon guild. The author explains why a need existed for various kinds of tokens. He distinguishes between tokens for presence at meetings and funerals, for admission to the Hortus, for carrying the beer, for the guild messenger and for honouring members. In doing so, the author also takes the opportunity to re-arrange the emission sequence known from the literature. A small token with The Death with scythe and the surgeon's name on it, which token in the existing literature carried an undervalued role, turns out to be the second token of presence with a much older dating, back to mid or even second quarter 17th century. This token marks for this guild the transition from a number system on tokens of presence to a name system. The author compares the development of the guild tokens of the Amsterdam surgeon guild with the broader evolution of the Amsterdam guild tokens in general. He makes a brief reference to the possibly important role of the artist family Rogiers in the innovation of tokens. For two relatively rare types of tokens the author proposes a plausible function, but it certainly leaves room for future research. An interesting challenge. For ease of reading, the author sticks to the existing references given by Wittop Koning.

Over de auteurs

Jan Blok (1948) studeerde psychologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. In 1989 promoveerde hij op een proefschrift over de meting van temperament bij zwakzinnigen. Hij publiceerde samen met anderen diverse artikelen over deze doelgroep in nationale en internationale tijdschriften. Al sinds 1958 weten oude munten en historienpenningen hem voor de numismatiek te boeien. Jan hield voor diverse muntenkringen lezingen over o.a. Europees kopergeld, schellingen, philipsdaalders en Nederlandse muntvondsten. Voor de detectorgroep Son en de afdeling Bouwhistorie Archeologie en Monumenten van de gemeente 's-Hertogenbosch determineert hij numismatische vondsten. Verder is hij bestuurslid van de stichting Aktieve Praktijk Archeologie Nederland (APAN), een amateurvereniging die de steentijd bestudeert.

Anton Cruysheer (1975) studeerde Culturele en Maatschappelijke Vorming aan de Hogeschool van Utrecht en vervolgens Archeologie en Prehistorie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, richting Provinciaal Romeinse Archeologie. Zijn afstudeer-richting was Cultureel Erfgoed Management. Van 2002 tot en met 2006 was hij werkzaam als archeoloog en erfgoedadviseur. Anton is nu werkzaam op het gebied van Master Data Management en datakwaliteit. In zijn vrije tijd is hij actief als voorzitter van de AWN, afdeling Naerdincklant Archeologie tussen Eem en Vechtstreek. Zijn interesse richt zich onder meer op metaalvondsten en op de 12e eeuw van het graafschap Holland. Hij publiceert regelmatig over archeologische, historische en numismatische onderwerpen. Zie voor een overzicht de website <http://independent.academia.edu/AntonCruysheer>

Theo Nissen (1945), werkzaam geweest in diverse managementfuncties binnen de accountancy en de ICT, is reeds 35 jaren actief op het terrein van de numismatiek. Zijn hoofdaandacht is de West-Europese geschiedenis van het munt- en geldwezen tot en met de 16e eeuw. Hij vervulde een aantal bestuursfuncties bij verenigingen en instellingen o.a. als voorzitter van de Numismatische Kring Brabant, bestuurslid van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde en secretaris van de stichting De Beeldenaar. Hij verricht vrijwilligerswerk bij de afdeling Bouwhistorie Archeologie en Monumenten van de gemeente 's-Hertogenbosch. Op zijn naam staan enkele publicaties en lezingen.

Paul Oostervink (1949) is werkzaam bij de douane Nijmegen die zich onder meer bezig houdt met het onderzoek van vervalste douanestempels op certificaten. Begonnen met het verzamelen van Koninkrijksmunten is zijn interesse in de numismatiek alleen maar gegroeid. Hij heeft een grote belangstelling voor de geschiedenis van het munt- en geldwezen in het bijzonder het aspect van muntvervalsingen. Hij is lid van de Numismatische Kring Oost-Nederland en het Koninklijk Genootschap voor Munt- en Penningkunde. In 2011 startte hij onderzoek naar de muntslag van Huissen in de 17e eeuw. Daarbij is onder meer de muntvondst te Huissen uit 1956 onderzocht gevolgd door een publicatie in de Beeldenaar.

Kees Pannekeet (1963) is werkzaam bij het energiebedrijf van Tata Steel te IJmuiden. Zijn interesses liggen op het terrein van de Romeinse numismatiek, Nederlandse munten van de vroegste tijden tot de invoering van de euro en Braziliaanse munten. Hij publiceert regelmatig over deze onderwerpen, ook in de Beeldenaar zijn enkele artikelen van zijn hand verschenen. Daarnaast is hij beheerder van diverse numismatische websites waaronder *De Koperpagina* (www.duiten.nl). Zie voor een overzicht van zijn publicaties de website <http://independent.academia.edu/CornelisGJPannekeet>

Jan Pelsdonk (1971) studeerde geschiedenis aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Hij is conservator van het Numismatisch Kabinet van Teylers Museum. Bij het Geldmuseum is hij onderzoeker van muntvondsten en beheerder van de collectiebestanden en NUMIS. Hij heeft diverse nevenfuncties in numismatisch en museaal Nederland. Geregeld publiceert hij over muntvondsten en Teylers collectie.

Chris Teulings (1950) studeerde bedrijfseconomie aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam en was vervolgens tot eind 2010 werkzaam in de chemische industrie. Sinds circa 2000 houdt hij zich bezig met het verzamelen van gegevens over Noord-Nederlandse ambachtsgildepenningen. Hij verdiept zich specifiek in de functionaliteit van deze penningen. Hij publiceerde daarover artikelen in diverse numismatische tijdschriften in Nederland en België (zie www.researchgate.net). Momenteel werkt hij aan een proefschrift over deze materie.